

## UCHWAŁA

Dnia 13 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku K. B.  
przy uczestnictwie A. M.  
o wykonanie kontaktów z małoletnim D. M.,  
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej  
w dniu 13 kwietnia 2022 r.,  
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.  
postanowieniem z dnia 18 października 2021 r., sygn. akt XI 1Cz [...],

"Czy na podstawie art. 598<sup>15</sup> § 2 kpc możliwe jest zagrożenie osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje za niezrealizowanie kontaktów z dzieckiem w terminach określonych w ugodzie zawartej przed sądem, jeżeli wskazano w niej, że osoba ta ma prawo do kontaktów z dzieckiem, a nie wskazano, że ma też obowiązek realizowania kontaktów zgodnie z umową?"

podjął uchwałę:

**Sąd opiekuńczy może zagrozić osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje za ich niezrealizowanie (art. 598<sup>15</sup> § 2 k.p.c.) także wtedy, gdy w ugodzie użyto określenia, że uprawniony ma prawo do kontaktów z dzieckiem, a pominięto będący odpowiednikiem prawa obowiązek realizowania uzgodnionych kontaktów.**

## UZASADNIENIE

W ugodzie zawartej przez K. B. i A. M. w dniu 23 stycznia 2021 r. przed Sądem Rejonowym w K. w sprawie z wniosku A. M. o zmianę ustalonych w wyroku rozwodowym kontaktów z dzieckiem stron – D. M., uczestnicy przyjęli, że: (pkt I) wnioskodawca będzie miał prawo do osobistego nieprzerwanego kontaktu z synem w ten sposób, że w dwa weekendy miesiąca dobrowolnie ustalone przez strony w godzinach od 10 do 16 w sobotę i niedzielę oraz w innych określonych precyzyjniej terminach, (pkt II) „terminy spotkań będą ustalone przez strony z tygodniowym wyprzedzeniem”.

K. B. wystąpiła do Sądu Rejonowego w K. o zastosowanie wobec uczestnika A. M. środków, które skłonią go do wykonywania ustalonych kontaktów z synem.

Postanowieniem z dnia 10 maja 2021 r. Sąd Rejonowy w K. zagroził uczestnikowi A. M. nakazaniem zapłaty kwot po 100 zł na rzecz wnioskodawczyni K. B. za każde naruszenie obowiązków wynikających z pkt II ugody sądowej zawartej w dniu 23 stycznia 2020 r. W motywach postanowienia Sąd Rejonowy wskazał, że zagrożenie nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej jest konsekwencją naruszania przez uczestnika nie tyle zobowiązań określonych w pkt II ugody, co wynikających z pkt I ugody, to jest ustaleń co do terminów, w których uczestnik ma prawo kontaktować się z synem.

Postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 10 maja 2021 r. zaskarżył zażaleniem uczestnik i zażądał jego uchylenia oraz oddalenia wniosku w całości.

Przy rozpoznawaniu zażalenia uczestnika na postanowienie z dnia 10 maja 2021 r. powstało zagadnienie prawne przytoczone w sentencji, które Sąd Okręgowy w Krakowie przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu (art. 390 w związku z art. 397 § 3 k.p.c.). Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą tego, czy dopuszczalne jest zagrożenie uczestnikowi nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej w sytuacji, gdy w ugodzie sądowej będącej podstawą tego orzeczenia użyto sformułowania, że w określonych terminach „będzie miał prawo do osobistego nieprzerwanego kontaktu z małoletnim synem”, a nie zawarto w niej zobowiązania uczestnika do kontaktowania się z synem zgodnie z jej postanowieniami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postępowanie zażaleniowe w niniejszej sprawie toczy się według przepisów kodeksu postępowania cywilnego znowelizowanych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469). Stosownie do tych przepisów postanowienia wydane na podstawie art. 598<sup>15</sup> i art. 598<sup>16</sup> k.p.c. są zaskarżalne zażaleniem do sądu drugiej instancji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2021 r., III CZP 47/20, niepubl. i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021, nr 10, poz. 64); skład tego sądu w niniejszej sprawie oznaczony został stosownie do art. 15zzs<sup>1</sup> ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz. U. poz. 1842 ze zm.).

W ujęciu historycznym orzeczenia, z których wynikał obowiązek wydania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej podlegały wykonaniu stosownie do przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Ustawodawca tłumaczył konieczność zmiany stanu prawnego – dokonaną ustawą z dnia 19 lipca 2001 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 98, poz. 1069) – tym, że postępowanie prowadzone na podstawie przepisów obowiązujących przed jej wejściem w życie było nadmiernie formalne i przewlekłe, gdyż najpierw musiał powstać tytuł precyzujący obowiązki wobec osoby pozostającej pod opieką, w tym dziecka, a następnie – w razie stwierdzenia, że obowiązki te nie zostały wypełnione – konieczne było wszczęcie postępowania egzekucyjnego (art. 1089-1095<sup>1</sup>, art. 1052-1059 k.p.c.). Czyniło to – jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej (III.2844) – całą procedurę mało skuteczną i pozwalało „osobie zobowiązanej do wydania dziecka na uchylanie się od wykonania orzeczenia, co w konsekwencji podważa prestiż i powagę prawomocnych orzeczeń sądowych”. Ustawodawca dostrzegł i tę okoliczność, że umieszczenie przepisów regulujących postępowanie w sprawach o odebranie osoby w części Kodeksu postępowania cywilnego poświęconej egzekucji formalnie zrównywało te sprawy ze sprawami dotyczącymi np. egzekucji orzeczenia

o wydaniu rzeczy, co z uwagi na okoliczność, że postępowanie odnosi się do osób, było co najmniej niefortunne. Celem nowelizacji było uproszczenie postępowania dotyczącego wydania osoby podlegającej opiece, ale też zmiana jego charakteru, a mianowicie nadanie mu cech postępowania opiekuńczego zamiast egzekucyjnego.

Ostatecznie postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostających pod opieką uregulowane zostało w przepisach oddziału 5 rozdziału 2 („Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze”) Działu II („Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli”) Tytułu II Księgi II k.p.c. Jak przypomniał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 9 lutego 2007 r., III CZP 156/06, w postępowaniu tym wyróżnia się fazę rozpoznawczą oraz fazę wykonawczą (realizacyjną). Faza rozpoznawcza może przebiegać według art. 598<sup>1</sup>-598<sup>5</sup> k.p.c. lub stanowić część postępowania rozpoznawczego w sprawie o innym przedmiocie, np. w postępowaniu opiekuńczym dotyczącym władzy rodzicielskiej, w tym w postępowaniu o zmianę rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej zawartego w wyroku orzekającym rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, albo postępowaniu w sprawie o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa.

W nauce i orzecznictwie zwracano uwagę na brak w przepisach o egzekucji świadczeń niepieniężnych regulacji, która określałaby sposób postępowania w celu nie tyle odebrania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej i pozostającego pod bezpośrednią pieczęą jednego z rodziców, co zrealizowania przez drugiego z rodziców lub inną osobę uprawnioną prawa do kontaktów z nim. W uchwale z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08 (OSNC 2009, nr 1, poz. 12) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w postępowaniu unormowanym w art. 598<sup>1</sup> i n. k.p.c. podlega wykonaniu także postanowienie regulujące kontakty rodziców z dzieckiem, nakazujące wydawanie dziecka przez rodzica, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej, oraz zobowiązujące drugiego rodzica do odprowadzania dziecka.

Ustawą z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 144, poz. 854), obowiązującą od dnia 13 sierpnia 2011 r.,

ustawodawca w art. 598<sup>15</sup>-598<sup>21</sup> k.p.c. kompleksowo uregulował postępowanie w sprawach o wykonywanie kontaktów z dzieckiem. Także to postępowanie znalazło miejsce w obrębie przepisów o postępowaniu nieprocesowym - opiekuńczym (oddział 6 rozdziału 2 - „Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze”, Działu II - „Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli”, Tytułu II Księgi II k.p.c.), a nie w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Oznacza to, że postępowania tego nie prowadzi organ egzekucyjny, lecz sąd opiekuńczy, a zastosowanie w nim znajdują zasady właściwe postępowaniu opiekuńczemu, nie zaś egzekucyjnemu.

Z art. 598<sup>15</sup> § 2 k.p.c. wynika, że jeżeli osoba uprawniona do kontaktu z dzieckiem albo osoba, której tego kontaktu zakazano, narusza obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy zagrozi tej osobie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje, stosując odpowiednio przepis § 1 art. 598<sup>15</sup>. Podstawą wdrożenia środków przewidzianych w art. 598<sup>15</sup> k.p.c. jest stwierdzenie, że doszło do skonkretyzowania uprawnień i obowiązków co do czasu, miejsca i formy odbywania kontaktów z dzieckiem albo ich zaniechania. Skorzystanie z tych środków nie jest jednak jeszcze formą represjonowania osoby, która obowiązków nie dopełnia, gdyż czynność sądu opiekuńczego podejmowana na podstawie art. 598<sup>15</sup> § 2 k.p.c. sprowadza się do samego tylko zagrożenia nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby wykonującej bezpośrednią pieczę nad dzieckiem, a to w celu skłonienia zobowiązanego do podporządkowania się obowiązkowi. Czynności sądu opiekuńczego podejmowane na podstawie art. 598<sup>15</sup> k.p.c. należy traktować zatem jako mające charakter rozpoznawczy, nie zaś ściśle wykonawczy. W postępowaniu nieprocesowym, o którym tu mowa nie może mieć zastosowania reguła ustalona w art. 804 k.p.c. jako obowiązująca organ egzekucyjny w postępowaniu egzekucyjnym. W fazie rozpoznawczej postępowania uregulowanego w art. 598<sup>15</sup>-598<sup>21</sup> k.p.c. sąd opiekuńczy ma możliwość przeprowadzenia wykładni ugody konkretyzującej czas, miejsce i formy, w jakich rodzic niesprawujący bezpośredniej pieczy nad dzieckiem ma się z nim kontaktować, będącej zarazem podstawą do stwierdzenia treści uprawnień

i odpowiadających im obowiązków stron postępowania w materii kontaktów z dzieckiem. Niezależnie od powyższego sąd ten ma obowiązek ocenić stan faktyczny sprawy dotyczącej wykonywania kontaktów z dzieckiem z uwzględnieniem ewentualnych nowych okoliczności, w tym pozwalających na zrealizowanie dobra dziecka.

Podstawą zastosowania sankcji właściwej postępowaniu wykonawczemu w postaci nałożenia obowiązku zapłaty sumy pieniężnej jest art. 598<sup>16</sup> § 1 k.p.c., stosowany wtedy, gdy osoba, której sąd opiekuńczy zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy na podstawie art. 598<sup>15</sup> § 1 lub 2 k.p.c., nie wypełnia nadal ciążącego na niej obowiązku.

Podstawę materialną kontaktów dziecka z rodzicami jest art. 113 § 1 k.r.o., a zachowania, które stanowią formę realizowania tych kontaktów określa § 2 tego przepisu (przebywanie z dzieckiem - odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej). Przepis ten, w brzmieniu obowiązującym od dnia 13 czerwca 2009 r., a nadanym mu ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 220, poz. 1431) stanowi o prawie i obowiązku rodziców i dzieci utrzymywania ze sobą kontaktów, niezależnie od tego czy przysługuje im władza rodzicielska nad dzieckiem. Obowiązek rodziców kontaktowania się z dzieckiem ma zatem źródło bezpośrednio w ustawie, istnieje niezależnie od tego, że rodzic mieszka z dala od dziecka, a najdotkliwszą sankcją, jaka może być zastosowana w stosunku do rodzica, gdy wymaga tego dobro dziecka jest nie tyle ograniczenie lub pozbawienie go władzy rodzicielskiej, lecz ograniczenie lub zakazanie mu kontaktów z dzieckiem.

Jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego, rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w braku porozumienia rozstrzyga sąd opiekuńczy (art. 113<sup>1</sup> § 1 k.r.o.). Uгода zawarta przez rodziców w postępowaniu o zmianę rozstrzygnięcia dotyczącego kontaktów z dzieckiem

a zawartego w wyroku rozwodowym jest formą wspólnego ustalenia kwestii odnoszących się do sposobu wykonywania kontaktów z dzieckiem przez tego z nich, pod bezpośrednią pieczęą którego dziecko nie przebywa. Powinna ona określać wszystkie kwestie istotne z punktu widzenia celu jej zawarcia, którym jest sprecyzowanie czasu, miejsca i form, w których ten z rodziców, pod bezpośrednią pieczęą którego dziecko nie pozostaje będzie realizował swoje uprawnienie ale zarazem obowiązek kontaktowania się z dzieckiem, a drugi z rodziców, sprawujący nad dzieckiem bezpośrednią pieczęą będzie współdziałał w celu wykonania tego obowiązku i wykonywał ciążące na nim obowiązki przygotowania dziecka do kontaktów z drugim rodzicem. Celem ugodowego uregulowania terminów i form, w jakich rodzic niesprawujący bezpośredniej pieczy nad dzieckiem ma wykonywać z nim kontakty jest co do zasady doprecyzowanie zachowań, które będą prowadziły do wykonania obowiązku generalnie określonego w art. 113 k.r.o. jako obowiązek kontaktowania się z dzieckiem, nie zaś zwolnienie z niego, także przez – sprzeczne z art. 113 k.r.o. – przemianowanie obowiązku na wyłącznie uprawnienie rodzica, z którego ten może, lecz nie musi korzystać. Wyłożenie postanowień zawartej przez rodziców dziecka ugody dotyczącej terminów i form, w jakich rodzic, pod którego pieczęą dziecko nie pozostaje będzie wykonywał kontakty z nim i przyjęcie z odwołaniem się do użytego w niej sformułowania uprawnienie, że realizowanie tychże kontaktów w sposób określony w ugodzie jest wyłącznie uprawnieniem rodzica, z którego ten może, lecz nie musi korzystać, byłoby naruszeniem art. 113 k.r.o. Argumentów za takim rozumieniem ugody określającej zasady wykonywania kontaktów z dzieckiem przez rodzica, pod którego bezpośrednią pieczęą dziecko stale nie przebywa dostarczają art. 598<sup>17</sup> § 1 i 2 oraz art. 598<sup>17</sup> § 2 k.p.c., z których niewątpliwie wynika, że obowiązki dotyczące kontaktów z dzieckiem mogą być naruszone zarówno przez rodzica, który nie przygotowuje dziecka do kontaktów z rodzicem, pod którego pieczęą ono nie przebywa, jak i przez tego z rodziców, który nie zrealizuje kontaktów w czasie i formie, w których powinny mieć miejsce. Jeśli rodzic w ugodzie zagwarantuje dla siebie określony czas, miejsce i formy, w jakich ma kontaktować się z dzieckiem, to jest to równoznaczne nie tylko z ustaleniem na jego rzecz uprawnienia, ale i obowiązku zrealizowania kontaktów w ustalonym

czasie i formie. Drugi z rodziców, który przygotowuje dziecko do kontaktów może zasadnie liczyć, że one się odbędą i temu założeniu podporządkować swoje plany.

Sąd, który orzeka o zagrożeniu nakazaniem zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej powinien dokonać kompleksowej oceny treści ugody sądowej *ad casu*, gdyż w swoim orzeczeniu powinien wskazać na obowiązek (zachowanie będące działaniem lub zaniechaniem), którego niewykonanie będzie skutkowało zasądzeniem tej sumy. Należy postulować, by ugody tak samo jak orzeczenia sądowe dotyczące określenia form, czasu i miejsca, w których rodzic niesprawujący bezpośredniej pieczy nad dzieckiem będzie wykonywał kontakty z nim, były możliwie szczegółowe i precyzyjnie określały zachwiania każdego z rodziców, które muszą być podjęte w celu zrealizowania kontaktów z dzieckiem, ale użycie w ugodzie sformułowania, że dana osoba ma prawo do kontaktów w określonym czasie, miejscu i formie nie uniemożliwia ustalenia przez sąd opiekuńczy, że z uprawnieniem tym wiąże się obowiązek zrealizowania kontaktów w tymże czasie, miejscu i formie. Możliwość wydania orzeczenia na podstawie art. 598<sup>15</sup> § 2 k.p.c. nie zależy od tego, czy w ugodzie sądowej użyte zostało sformułowanie, iż któryś z rodziców „ma obowiązek” realizowania ustalonych kontaktów.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.